

El comú català

David Algarra Bascón
<http://www.upaya.es>

Independència sense Estat?
Jornades de reflexió,
formació i debat

Organitzat per la
Plataforma pel No-Sí

29/11/2014

Portada del llibre,
encara inèdit, feta
per Miquel Cazaña

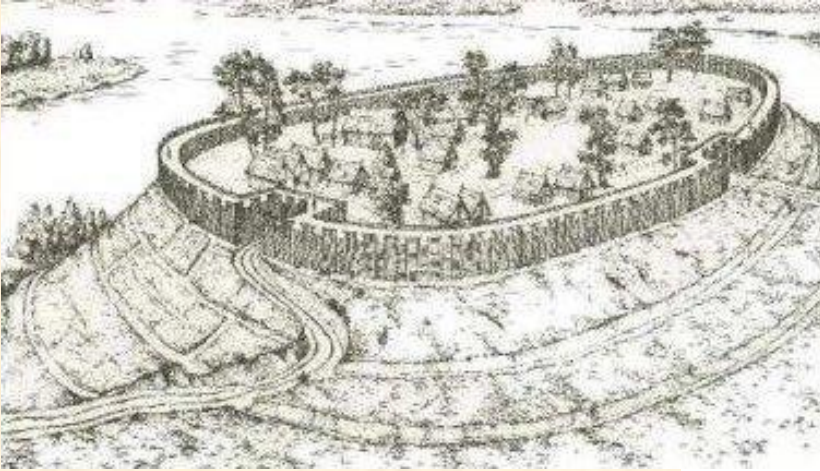
Introducció

- Motiu treball:
 - Història poc coneguda sobre el comú català. Els llibres de text catalans no parlen d'assemblees generals de veïns, bens comunals, etc, però si de la història de l'èlit.
 - En altres llocs de la península es més conegut (consell obert, batzarre, ...), en canvi a Catalunya hi ha la llegenda d'un individualisme agrari etern.
 - “La majoria de les fonts corresponents a la història dels de baix només han estat reconegudes com a tals fonts perquè algú ha fet una pregunta i després s'ha posat a buscar desesperadament la manera de donar-li resposta” (Eric Hobsbawn)
 - Crida per fer un equip de treball per estudiar i difondre el passat del comú català. Això només acaba de començar.

La pre-Catalunya

- Vascons, aquitans: Pirineu fins a la costa mediterrània (Joan Coromines). Pasturatge, recollida de fruits silvestres, ...
- Ibers: Oppida als turons, agricultura, ramaderia, caça, pesca, recol·lecció, ...
- Govern assembleari en temps de pau. En temps de guerra escollien un cabdill assessorat pel consell de les famílies. Bens comunals.
- Hispania Citerior:
 - Sotmesos als romans, estaven obligats a emetre moneda i pagar tributs amb ella per l'estipendi (salari) dels soldats romans. Molts eren fets esclaus.
 - Els esclaus feien els treballs més durs i eren considerats objectes (instrumentum vocale)
 - Les ciutats romanes explotaven a les comunitats rurals autòctones. L'urbs com una de les manifestacions de l'Estat romà.

La pre-Catalunya

La comunitat de bens

- Decadència de l'imperi romà que està basat en una economia esclavista.
- Cristianisme, contra la propietat privada absoluta i l'esclavisme. La comunitat de bens cristiana és la **base doctrinal del comunal** (Rafael Altamira). Moviment de resistència contra l'imperi. Primers màrtirs hispans: Fructuós, Auguri, Eulogi a la ciutat de Tarraco.
- Església paleocristiana similar a la basílica romana, lloc d'assemblea. La basílica de Sant Feliu a Girona.
- Santuaris pagans fins el segle X, església romànica de Santa Maria de Finestres a la Garrotxa.

La ruralització

- Decadència de les ciutats. Concentració de la propietat, augment de l'autoritarisme.
- Fugida de les ciutats al camp. Les famílies decideixen sobre els **mètodes de producció** (J. M. Salrach).
- **Bagauda**, rebel·lió camperola al segle V. El dret de ciutadania romana perd prestigi per la repressió de l'imperi. La gent renuncia a aquest dret i s'uneix als camperols bagaudes. Atac a Ilerda (Lleida) l'any 449. Volen crear una societat lliure al marge de l'imperi (Salviano de Marsella). Alguns autors ho consideren un intent de revolució social.
- S. VI-VIII, **comunitats pageses** de caràcter autàrquic sense centres de poder senyorial. Exemples: Poblats de Bolavar (Seròs), Puig Rom (Roses), Vilaclara (Castellfollit del Boix) (J. M. Salrach)
- Amb les contínues lluites de poder i el declivi de visigots, musulmans, carolingis, ... les classes populars guanyen en autonomia. Al segle IX les potestats encara son dèbils per articular una forta xarxa senyorial.

L'autogovern popular

- L'aparició dels òrgans de govern popular, el comunal i altres particularitats de les comunitats medievals no apareix quan les sancionen les potestats. Això és l'aparició oficial, no la real.
- En moltes **cartes de poblament i franquícia** surten expressions similars a aquesta quan es sancionen alguns privilegis: «prout antiquitus est fieri consuetum» (com en els temps antics era costum).
- Les normes de les comunitats camperoles eren el **costum**, un conjunt d'usos de la terra, prolongats i reiterats que han estat acceptats per ser beneficiosos pel comú. Els bons usos eren costum, els mals usos es combatien.
- **Assemblea General dels Veïns** o de la Universitat com la "totalitat, la comunitat dels habitants d'un lloc" (J. M. Font i Rius, 1985). Comú, comuna, conselh vesiau (Vall d'Aran), concell o consell general, concilium, capitularii, concioni, paeria o populus. Fruit del molt que compartien i de l'estreta solidaritat pels nombrosos vincles i relacions en la comunitat.

L'autogovern popular

Govern supralocal -
Unions, agermanaments,
patzeries, mancomunitats, ...

Govern local - Universitat

Assemblea de
comuns

Assemblea
General dels
Veïns

- Anunciada a toc de campana, banya
o qualsevol altre instrument de vent.
- Es fa dins o fora de l'església, en
l'era d'un mas, a la plaça, al pati del
castell o a fora del castell, etc.

Regulació de
l'aprofitament
dels bens
comunals.

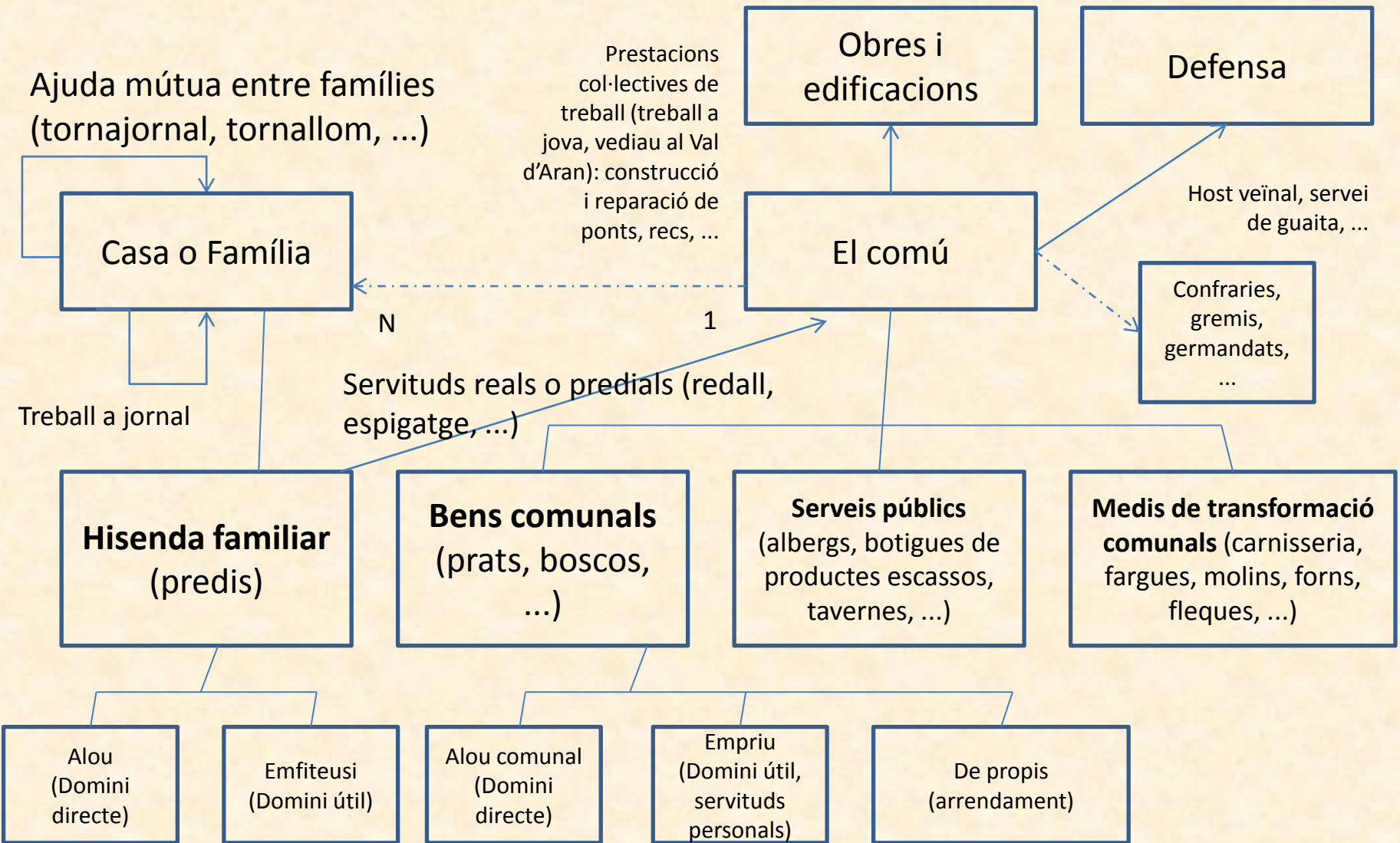
Regulació del
creixement dels
ramats.

Imposa bans i
penyoraments
contra els mals
usos.

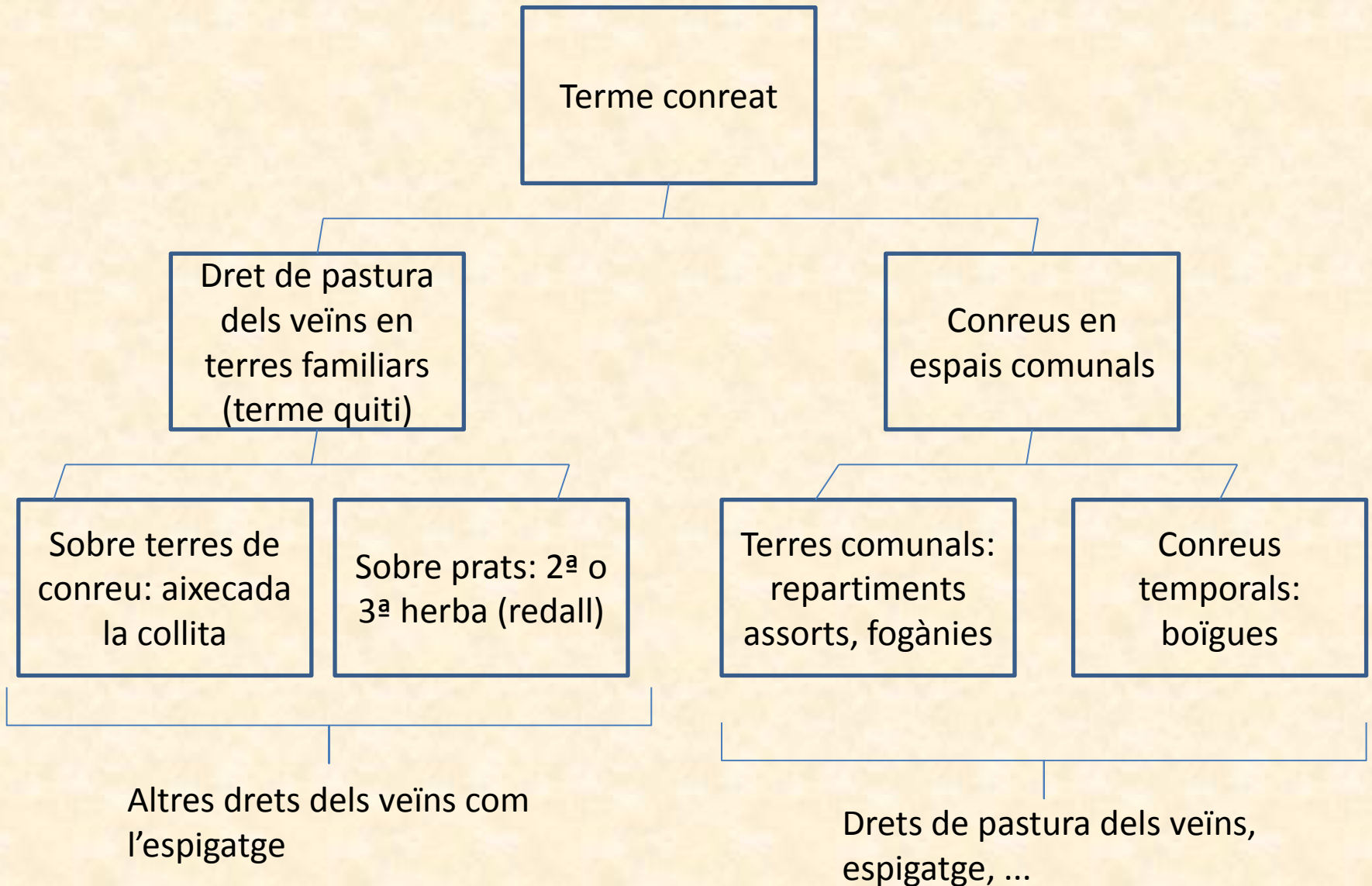
Pledeja contra
les potestats

...

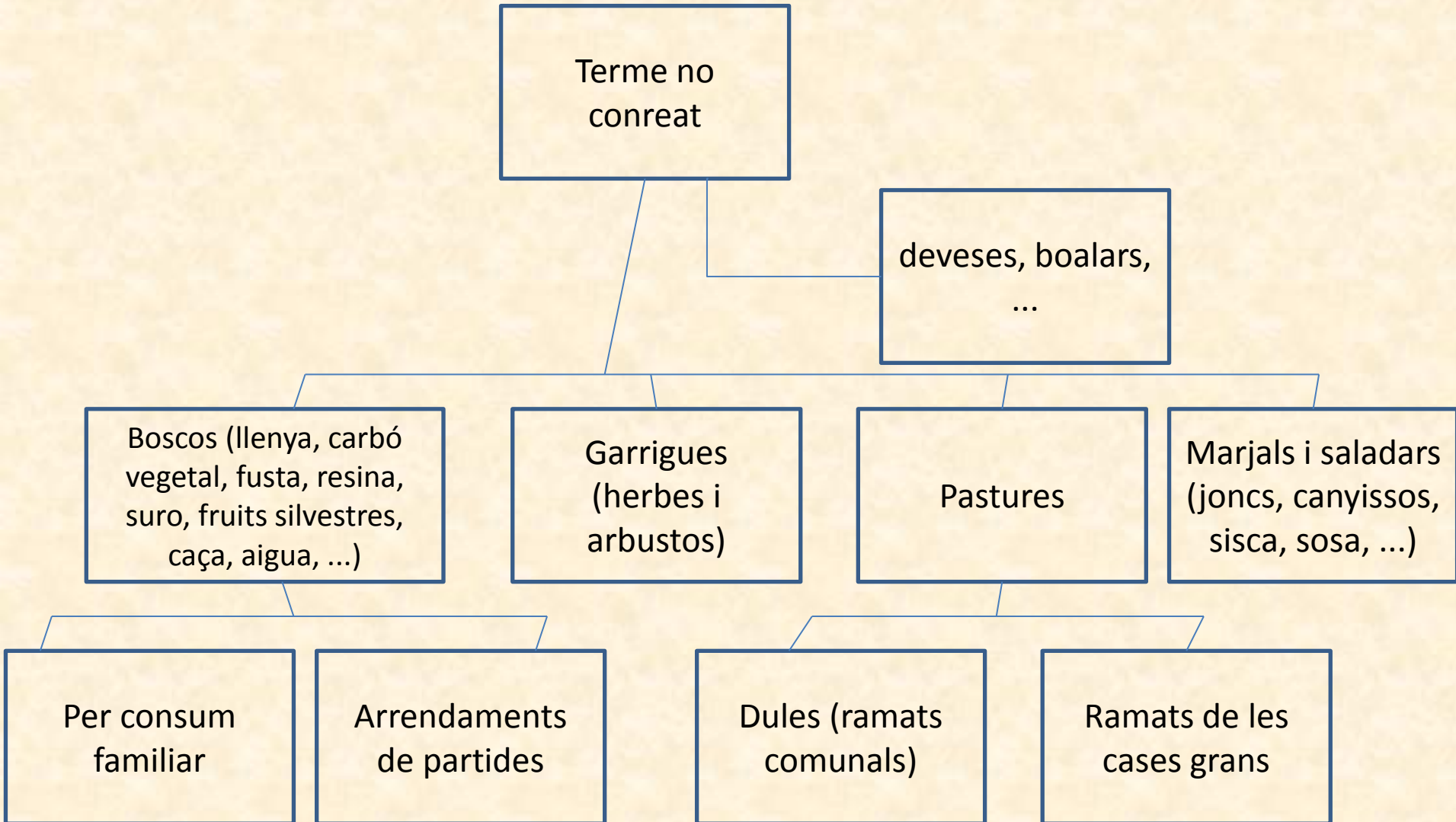
Economia moral de la multitud

Terme conreat

Terme no conreat & Comunal

Tipus d'aprofitament del comunal

- L'exploració col·lectiva és simultània sense poder dividir el bé entre els veïns.
 - Límit en l'aprofitament
 - Sense límit mentre l'aprofitament sigui per l'atenció familiar.
- Distribució del bé en lots, sorts, quotes, ... → ex. boïgues
- No es presta a la divisió però l'exploració és portada per una casa amb la condició que el producte sigui per satisfer les necessitats del comú gratuïtament.

La crisi del comú (s. XI-XIV)

Revolució senyorial i les assemblees de Pau i Treva (1027-1068)

Els mals usos / lus Maletractandi (Corts de Cervera – 1202)

El pas del consell general al consell estret (s. XIII / XIV- ...)

Guerres amb Castella, Gènova i revoltes a Sardenya. Es tallen les vies de subministrament de blat a les ciutats. Sardenya i Sicília: graners de la Corona d'Aragó. (s. XIV)

Males collites – Lo mal any primer (1333). Puja el preu dels aliments a les ciutats.

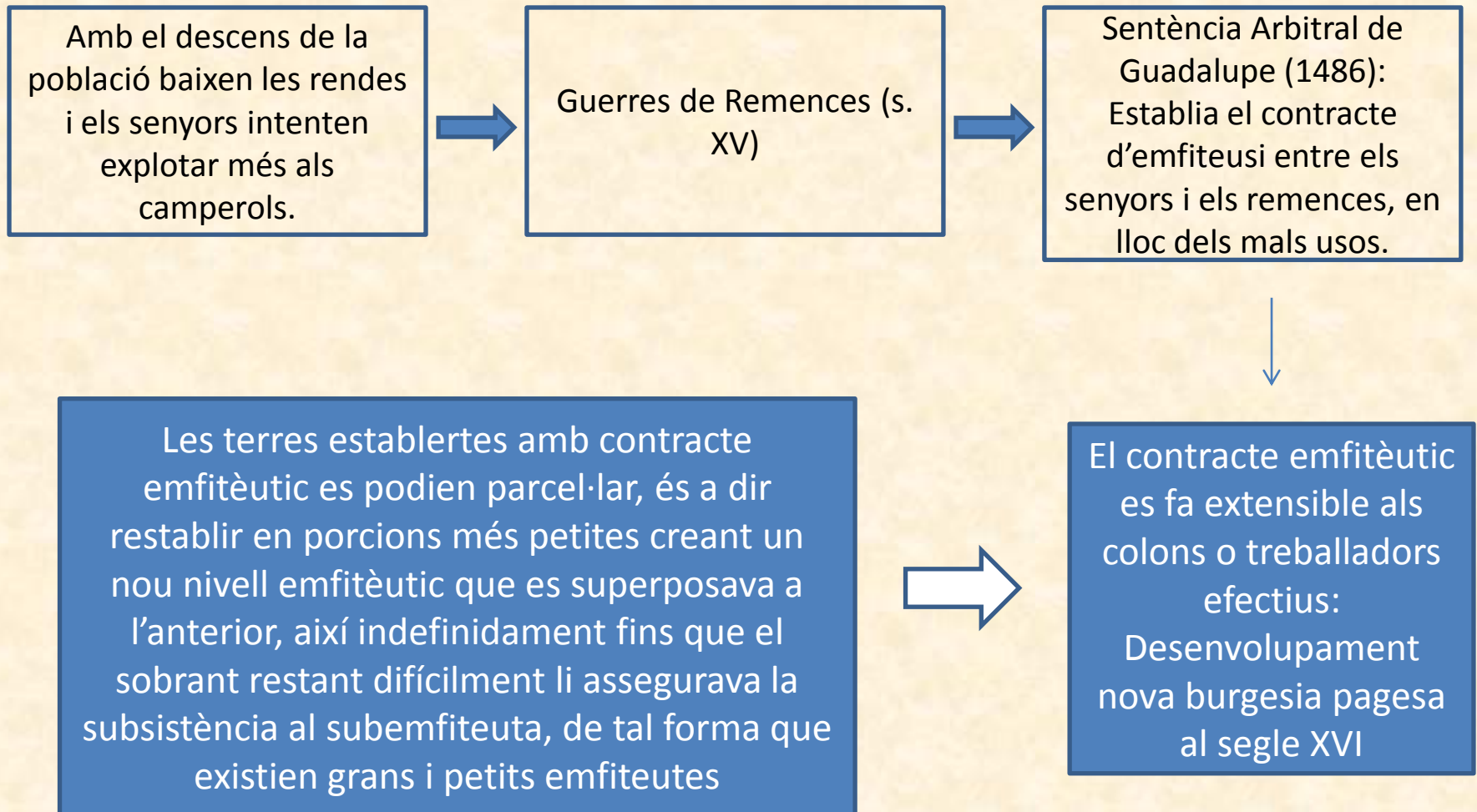
Fam i desnutrició.
Sistema immunològic debilitat

Endeutament de les universitats

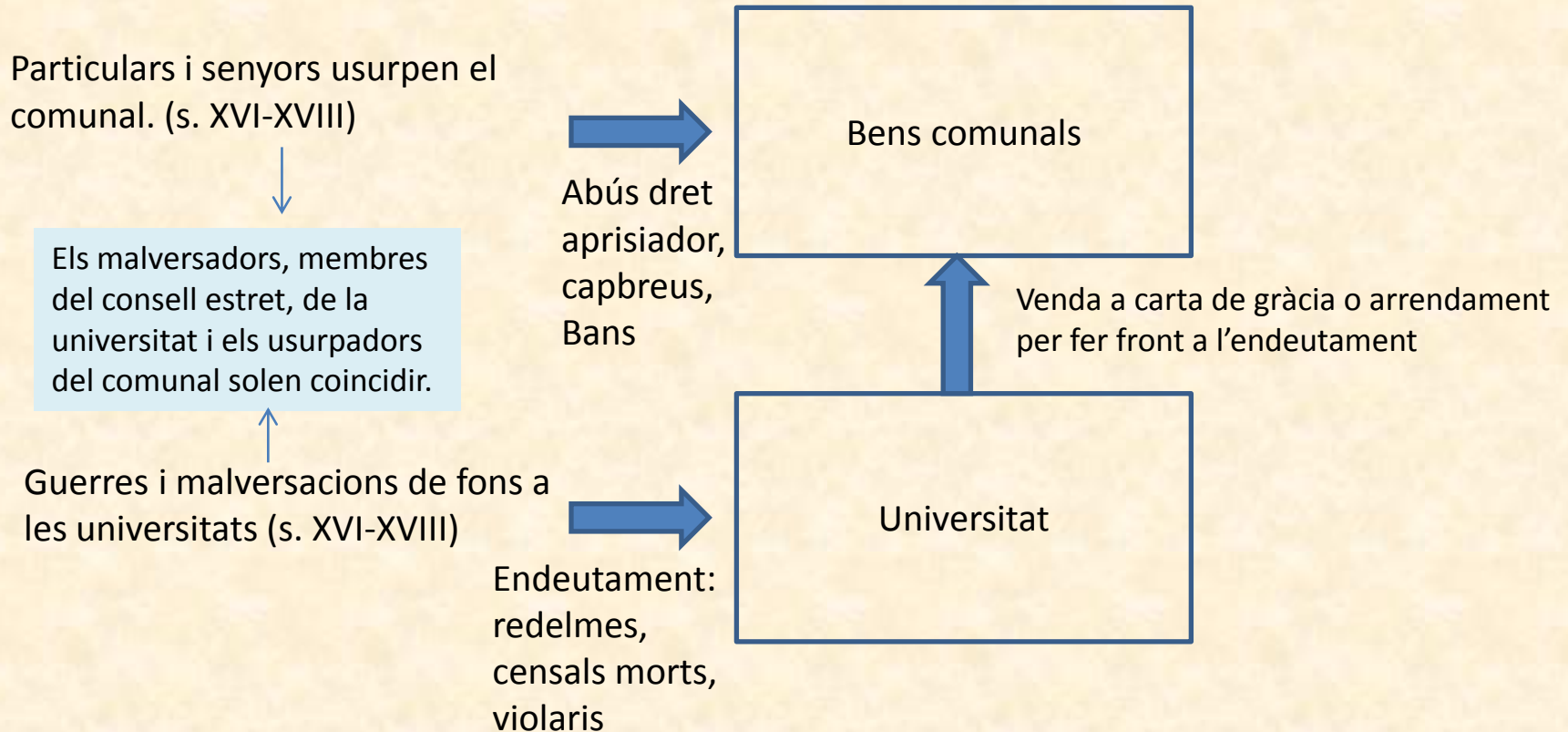
Catalunya perd un 55% de la població (s. XIV)

Pesta negra

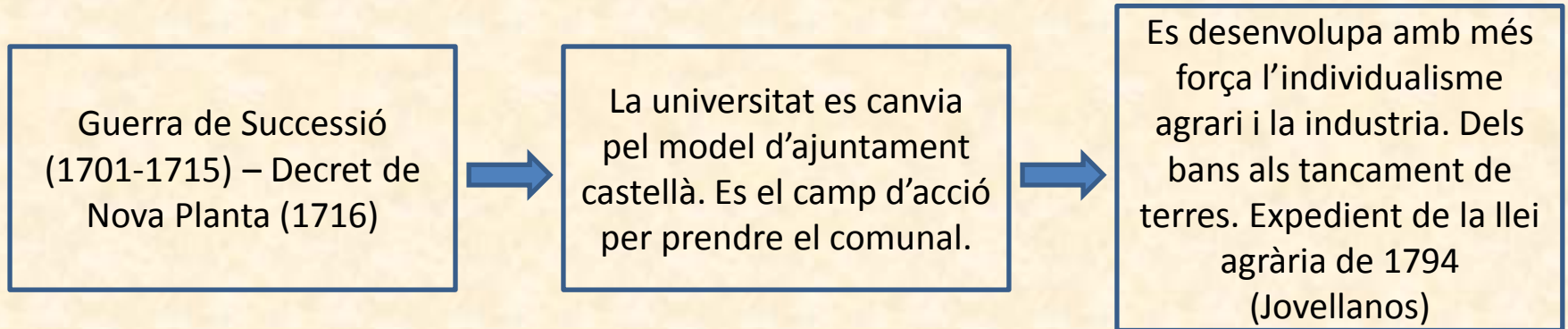
La crisi del comú (s. XIV-XVI)

La crisi del comú (s. XVI-XVIII)

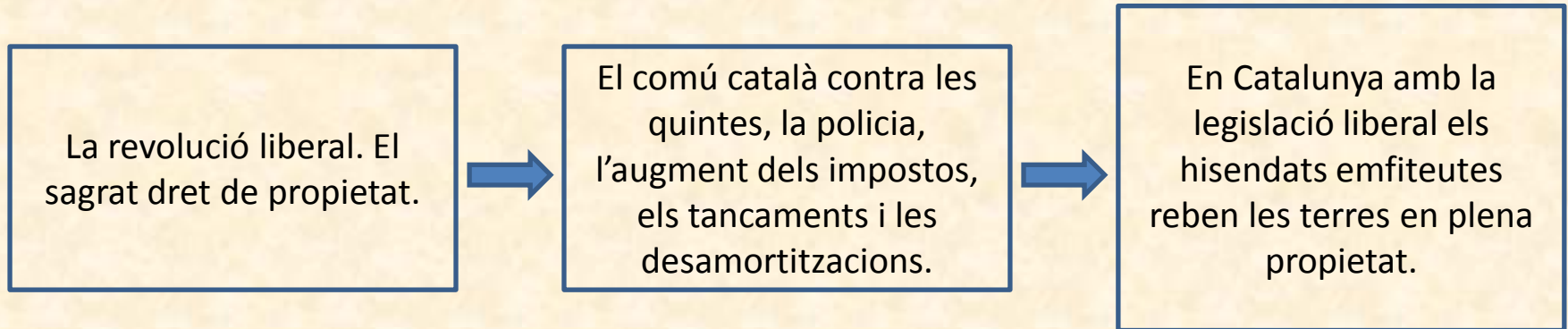

La crisi del comú (s. XVIII)

- Quan el mercat comença a demanar productes que son idonis per produir-los en terres comunals retorna l'aprisió amb més força, incitada per l'absolutisme borbònic.
- A partir de la segona meitat del segle XVIII s'incrementen les sol·licituds de bans concedits per la Batllia Reial de Catalunya, i per la Intendència i Reial Audiència de Barcelona des del Decret de Nova Planta. Els plets entre el comú i els particulars son constants.
- La “Real Armada” i el “Real Servicio de Arboladura” també intervenen en la usurpació del comunal i la desforestació, per construir navilis. Per exemple la Real Foneria de Sant Sebastià de la Muga desforesta part de l'Empordà amb l'oposició dels veïns.

La crisi del comú (s. XIX)

- El comú es troba amb una revolució que no és la seva, sinó la revolució de la burgesia i dels senyors de l'antic règim que es converteixen en propietaris.
- El comú i els capitosts carlins lluiten contra un mateix enemic però apart d'això no tenen els mateixos interessos, ni compartien ideologia.
- Els propietaris són els que poden formar part de les milícies nacionals (policia), els que poden votar, els que poden participar en política i els que tenen més possibilitats per adquirir els bens desamortitzats.
- El comú continua intentant recuperar els bens comunals i els drets col·lectius, però es troba amb un sistema que a més de usurpar el que queda de comunal, regularitza les usurpacions de segles anteriors al nou marc legal com propietat privada.

La crisi del comú (s. XIX)

Durant l'antic règim els bens comunals i de propis es consideraven dins de la mateixa categoria comunal. La diferència entre els dos es limitava a l'explotació, no a la seva titularitat. La mateixa terra podia ser d'un tipus o un altre en diferents períodes, segons les necessitats del comú.

A partir del regim liberal...

El comunal és exceptuat de la desamortització si porta vint anys sense ser de propis.

Els bens de propis es consideren propietat de l'ajuntament.

L'excepció per raó d'aprofitament comunal exigia complir uns requisits que moltes vegades era impossible pel comú.

A cada revisió del Catàleg de Monts Públics, son menys els bens exceptuats de la desamortització.

El comunal no desamortitzat va passar a ser propietat de l'Estat.

La gestió del comunal ja no es responsabilitat dels veïns, sinó del cos d'enginyers forestals estatals.